

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta
stv@eduskunta.fi

LAUSUNTO 15.5.2018

Lausunto hallituksen esityksestä: HE 16/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Teema: Henkilökohtainen budjetti

Kehitysvammaliitto ry kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta esittää näkemyksensä hallituksen edellä mainituista esityksistä. Kehitysvammaliittoa on pyydetty tarkastelemaan esityksiä henkilökohtaisen budjetin osalta.

Kehitysvammaliiton kohderyhmänä ovat kehitysvammaiset ihmiset ja muut oppimisessa, ymmärtämisessä ja kommunikoinnissa tukea tarvitsevat ihmiset. Maassamme on noin 40 000 kehitysvammaista ja noin 65 000 puhevammaista henkilöä. Kehitysvammaliitto edistää kehitys- ja puhevammaisten ihmisten tasa-arvoa ja osallistumista yhteiskunnassa, kehittää palveluja sekä edistää alan tutkimusta. Liitto edustaa 92 jäsenorganisaatiota – kuntayhtymiä, kuntia, seurakuntia, rekisteröityjä yhdistyksiä ja säätiöitä – sekä yksityisiä ihmisiä. Liiton jäsenet tekevät kehitys- ja puhevammatyötä tai toimivat muuten vammaisten henkilöiden hyväksi.

Kehitysvammaliitto pitää valinnanvapauden mahdollisuuksien lisäämistä tärkeänä uudistuksena. Erityisesti henkilökohtainen budjetointi on tervetullut uudistus, joka hyvin toteutettuna edesauttaa vammaisten ihmisten valinnanvapauden ja itsemääräämisoikeuden toteutumista ja tuo niiden toteuttamiseen uuden, vaikuttavan tavan. Valinnanvapauden lisääminen tukee YK:n vammaissopimuksen mukaisia tavoitteita ja mahdollistaa vammaisille henkilöille laajemman itsemääräämisoikeuden ja vaikutusmahdollisuudet.

Kehitysvammaliitto korostaa, että selkeä, ymmärrettävä ja saavutettava tieto on asiakkaiden valinnanvapauden ja yhdenvertaisuuden toteutumisen keskeinen edellytys. Selkokielen tarve Suomessa kasvaa jatkuvasti. Selkokeskuksen arvion (2014) mukaan yleiskieli on liian vaikeaa noin puolelle miljoonalle suomalaiselle (430 000–560 000 henkilöä eli 8–12 % väestöstä). Esimerkiksi selkokielen tarve koskettaa merkittävää osaa sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttäjistä.

Pidämme tärkeänä, että valinnanvapauslakia tarkastellaan yhdessä lausunnolla olevan vammaispalvelulain kokonaisuudistuksen kanssa.

- 1. Valinnanvapaus lisääntyy henkilökohtaisen budjetin kautta, jos tarjolla on riittävästi saavutettavia ja laadukkaita palveluja ja jos budjetin käyttäjä voi tosiasialla tehdä merkityksellisiä valintoja.** Keskeinen kysymys on, minkälaisen valinnan henkilökohtaisen budjetoinnin säädökset mahdollistavat asiakkaalle. Valinnanvapaus ja budjettien käyttö on tässä vaiheessa rajattu sote-palveluihin. Tulisiko säätää menettelytavasta, jossa henkilö voisi vaihtaa tarvittaessa sote-palvelun johonkin muuhun palveluun esim. kulttuuripalveluihin samalla euromäärällä. Erityisesti vammaisten lasten palveluissa on tärkeää, että tuen ja palvelujen kokonaisuutta voisi räätälöidä budjetissa yli sektorirajojen.

Palvelujen käyttäjän kannalta on myös olennaista, että henkilökohtainen budjetti mitoitetaan tosiasiallisesti vastaamaan henkilön avun ja tuen tarpeita. Tietoista alibudjetointia ei tule tapahtua. Tulisiko säätää, että budjettien laatimisen ensimmäisessä vaiheessa ne tarkistetaan puolen vuoden välein ja myöhemmin kuten säädöksissä on nyt todettu. Tällä varmistettaisiin riittävä seuranta ja valvonta budjettien laatimisen alkuvaiheessa.

2. **Keskeinen instrumentti resurssien oikeassa mitoittamisessa ovat laissa säädetty asiakassuunnitelma ja palvelutarpeen arviointi.** Kannatamme yhden suunnitelman periaatetta ja näemme asiakassuunnitelman merkityksen hyvin keskeisenä asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta. Arviointiin tarvitaan yhtenevät periaatteet ja arvioinnin välineet. Palvelutarpeen arviointi tulee tehdä yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa hänet hyvin tuntevien lähi-ihmisten kanssa. Palvelutarpeen arvioinnissa tulee varmistaa asiakkaan oman näkemyksen kuuleminen ja kunnioittaminen sekä todelliset mahdollisuudet valita ne palvelut, joita hän itse katsoo tarvitsevänsä. Olemuskielellä kommunikoivien ja kommunikoinnissaan paljon tukea tarvitsevien ihmisten valintojen ja mielipiteiden selvittäminen vaatii erityistä taitoa ja herkkyyttä ja edellyttää heidät hyvin tuntevien lähi-ihmisten tietotaidon kehittämistä ja uusia helppokäyttöisiä työkaluja, joilla tuoda esille tämän ryhmän oma ääni ja mielipiteet.
3. **Henkilökohtainen budjetointi lisää valinnanvapautta, jos budjetin käyttäjä saa henkilökohtaistettua tukea valintojen tekemiseen.** Henkilökohtainen budjetointi on yhdenvertaisesti asiakkaiden käytettävissä vain, jos koko prosessiin on saatavilla riittävästi oikeanlaista ohjausta ja tukea. Lakiluonnoksen mukaan henkilökohtaisen budjetin käyttö edellyttäisi, että asiakas pystyisi joko itse tai tuettuna suunnittelemaan ja hallinnoimaan oman palvelukokonaisuutensa. **Kehitysvammaliitto korostaa, että nykyistä säädösmuotoa tuen sisällöstä, määrästä ja laadusta tulee tarkentaa.** Riskinä on, että muuten henkilökohtaisen budjetoinnin ulkopuolelle jäävät vaikeammin kehitysvammaiset ja puhevammaiset henkilöt, jotka tarvitset tukea budjetin suunnitteluun ja hallintaan. Kehittämishankkeista saatujen tulosten mukaan juuri nämä kohderyhmät hyötyvät erityisesti henkilökohtaisesta budjetoinnista ja heidän palvelukokonaisuuksien räätälöinnillä voidaan saavuttaa merkittäviä kustannussäästöjä. Tämä kuitenkin **edellyttää apua ja tukea kaikissa budjetoinnin vaiheissa ja kokonaisuuden hallinnoinnin kaikissa asioissa.** Jatkovalmistelussa tulisi tarkentaa henkilökohtaisen budjetin käytön toteuttamistapaa ja hallinnointia kun se toteutetaan tuettuna.

KEHITYSVAMMALIITTO RY.

Marianna Ohtonen
Toiminnanjohtaja

Susanna Hintsala
Yksikön johtaja